

Uvadjive knjižnice

U zadnjem vremenu se čuda govorilo, pisalo, reklamiralo da je krajnja dob za skupnu, centralnu knjižnicu/biblioteku s težišćem GRADIŠĆANSKI HRVATI.

NB

Lako izgovoreno u svetačnici govori kot nekakova stara maksimalna želja koj se nikada nismo mogli približiti i zato je ostala samo nedostignuta sanja. Neki si u skupnom manjinskom domu u Borti očekuju rješenje/ostvarenje u nadležnosti Zemlje. Samo, ako bi savezna zemlja Gradišće ozbiljno mislila bila s ostvarenjem ideje onda je imala ravno 100 (sto) ljet vremena da ostvari tu ideju za svoje narodnosne manjine: Madjare, Hrvate, Rome, Židove ili još ke s područja Gradišća.

Iz osobnoga iskustva znam da nam je Zemaljski arhiv i biblioteka eliminirala našu srednju kartoteku rječnika s argumentom da zato nemaju dost mjestu.

Zemlja je i svoju knjižnicu/biblioteku s arhivom ekslocirala/ izdvojila iz glavnoga grada pokrajine Željezna u Matrštof, iz kakovoga ne znamo/nedokučivoga razloga. Takov korak se mora dobro premisliti do krajnjega ar nije samo sebi cilj za statistički podatak s rečenicom: glejte kako dobri, tolerantni smo mi ili popuniti nekadašnje ispražnjene, funkciju izgubljene zgrade.

// NIKOLA BENČIĆ

One (biblioteke) su rasle stoljeća dugo i nastale najvažnijim kinčem nacionale memorije/pamćenja, na ki panj se gradi pak narodna svist i čut.

I danas sam mišljenja da se kod DU 1955. u jublatu pozabilo na puno svega (ar su samo velesile razmišljale o sudbini manjine na svoju hasan i nisu se pitali podrobnije koga se sve to tiče) što bi se onda moralo

bilo fiksirati za budućnost, za danas, za sva vremena.

Nikako se ne moremo miriti s velikimi nacionalnim bibliotekami. One su rasle stoljeća dugo i nastale najvažnijim kinčem nacionale memorije, pamćenja, na ki panj se gradi pak narodna svist i čut. Danas pak se uz bogati fond knjig izgra-

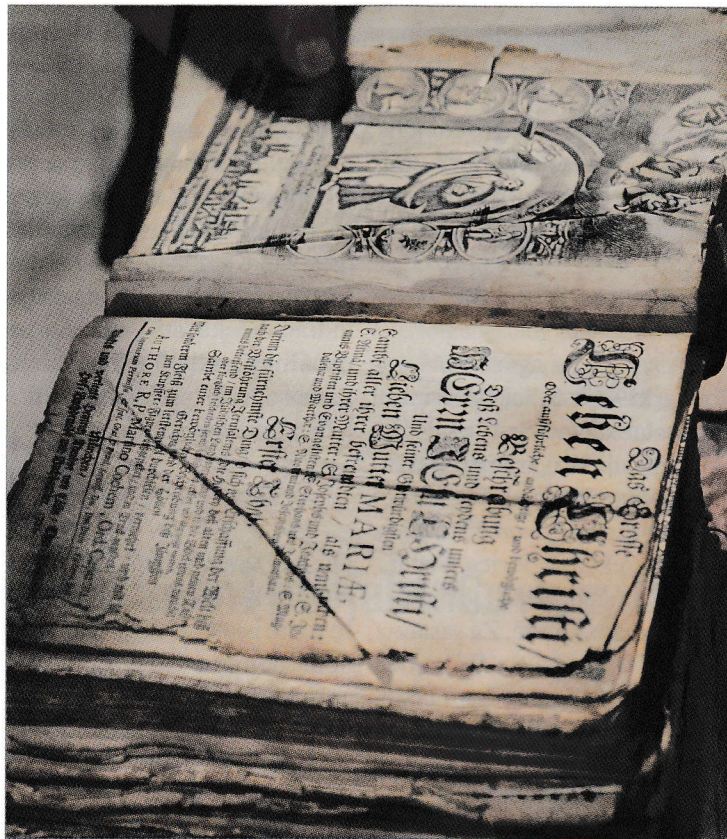
ko je knjig moja majka posudila iz farske knjižnice i redovito čitala na dugi zimski večeri iz tih knjig nâm kod domačega stola. I najveći je šok na tom polju za mene bio kada je zadnji hrvatski farnik Škrapić napustio farski dom u selu što se je dogodilo s tom bibliotekom? Prilikom jednoga boravka u

onda ugarski kradljivci i ukrali), ke knjige su po mojem iskustvu nestale u velikom sičkanom mašinu za papir i tako nestao jedan zvanaredan dokaz, prikaz farske naobraženosti/intelektualnosti naših duhovnikov. To je bilo zrcalo duševnosti našega naroda.

Spodobno nešto mi se je dogodilo i u farskoj biblioteci u Velikom Borištofu. U farskoj pivnici sam na kupu vidio hrpu knjig, u prvom redu francuske i latinske, ke su onda nestale odatle. Pitao sam se, zašto su zničili zrcalo naše duševnosti, zač francuske knjige Martina Meršića st.? Nisu dobile pošteno mjesto u fari? Nije li svaka knjiga – i onda ako ju danas već ne razumimo – odraz, lice nečega o čemu mi danas skoro ništ ne znamo? Tako brišemo iz naše memorije list za listom, sadržaj po sadržaju. A koliko toga će nam ostati u kulturnoj povijesti?

Zadnjih sto ljet kot non plus ultra znanja o našoj prošlosti?

Pretpostavljam da je Martin Meršić st. imao i čuda ugarskih i nimških knjig. Kamo su one došle? Za hrvatske znamo toliko, da je on od Mate Meršića Miloradića prosio u jednom pismu za hrvatske knjige, ke mu je on prepustio ar je postavio u Velikom Borištofu centralnu knjižnicu za posudjivanje, (kot se je to planiralo od HKD-a i za južno i sjeverno Gradišće). Te knjige su od MMst. došle k mladjemu Martinu Meršiću a od njega u Dijecezanski arhiv u Željezno. Za pojedine raritete kot je to rječnik Andrija Jambrešićeva, cjelokupno izdanje Svetoga pisma Ivana Matije Škarića, Kurelčeve Jačke i neke druge vjerske knjige znam po naši farski knjižnjica, npr. u Petrovom Selu, Čembi, ... Čak i rječnik Vuka Stefanovića Ka-

Brojne jedinstvene i stare knjige su sačuvane u privatni arhivi, tako na primjer ova knjiga iz 1721. ljeta kod Jive Maasza. / foto: Kristijan Karall

djuje elektronska memorija u ku mladi(na) ima jako veliko poufanje. Nije njim već knjiga, papirnata knjiga važna nego gumbice. A mi sada, zakašnjenno, razmišljamo o skupnom centralnom/središnjem arhivu, knjižnice prik granic? Ki ima od nas toliko znanja i iskustva i financijskih sredstava da bi tako nešto mogao urediti?

Nekada su jedino fare, farske knjižnice i arhivi sakupljali materijal svojega sela, svojega naroda. Znam se spomenuti koli-

selu sam imao želju da vidim i farski dom a to je bilo veliko rastriznjenje, razočaranje za mene. Ne samo zbog napušćenosti toga sjajno izgradjenoga i uglednoga farskoga boravišća, nego i zbog biblioteke. Ona je ležala na sredini velike dvorane za skupno tanačenje farnikov na velikom kupu ki je bio tako visok kot ja, skupapohitano: hrvatske, ugarske, nimške, latinske – i ki zna još kakove – (znam i za jednu ćirilicom pisanu, jako lipo okovanu, ku su

radžica se je našao. Za najstariji popis farske knjižnice znamo od farnika Ivana Predl-a iz vrimenta njegove dušobrižničke službe u Hrvatskom Jandrofu (1798.-1846.), kade uz latinske, ugarske, nimške knjige moremo najti i hrvatske, ne samo izdanja naših ljudi u Zapadnoj Ugarskoj nego i iz Hrvatske.

Čudakrat sam čuo od farnikov ali i privatnih stanov znamenitih farnikov: mi smo ta lump sve „skidali“ kada smo pregradili stan sve sipali u grabu. Tako je skrsnuo, završio jedan dio naše memorije na gomili, u grabi ili u peći.

Ugarski benediktinac crikvene povijesti Aladár Vanjő

Prva hrvatska tiskana knjiga »Misal po zakonu rimskoga dvora« iz 1483. ljeta je dio zbirke rukopisov i starih knjig u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu. // foto: NSK

nam daje i šematičan pregled farskih knjižnic (po crikveni vizitacija), za ke moramo znati da su: a) bile farske i b) privatne (farnikove). Farske su bile potrebne za vjerske obrede, tako misal, ritualne knjige, gradual, brevir, evangelijumi, jačkari i molitvene knjige, pak matične. Zvanaredno zanimljive su neke bilješke kot za Kalištrof: imaju stari misal iz 1674.; u Štikapronu uz dva novi i jednoga staroga iz 1651. i to Missale Zagrabiensis; za rituale ima bilješku da nisu jedinstveni nego po rimskom, jurskom, ostrogonskom, pasavskom i iz Solnograda; za nediljne i svetačna evandjelja različite po jezičnoj potrebi naroda; za Pajngrt i Cogrštof veli da nimaju skoro ništ, iz Zagrebačke biskupije ima samo Veliki Borištof (1646.) i Svetica/

Unterfrauenhaid, (za ku Nikolaus Wilhelm-Stempin veli da urbar 1627. veli da je čisto hrvatsko selo, kamo su pripadale i neke hrvatske filijale), ... itd, itd.

O sudbini privatnih knjig u Jurskoj biskupiji se čuda bavi direktor jurske gradske knjižnice Jőzsef Horváth (Kemljanac) po privatni teštamenti, odakle imamo puno vridnih podataka o knjiga naših farnikov.

Za privatne knjige znamo pak da su se po farnički teštamenti po smrti farnika stavile na licitaciju ili poklonile koj drugoj fari po želji farnika.

Najpoznatija veća knjižnica je Miloradićeva kod benediktincev u Pannonhalmi, kade se čuva kot posebno odiljenje „Mersich könyvtár“. Ona sadržava ali samo znanstveni a ne beletristički dio o kom pak Jőzsef Horváth veli „árulkodik“ a nagy műveltségű, széles látókörű és tájékozottságu tudósról” [„uvadjuje“ nam znanstvenika visokoga školovanja, širokoga vidokruga i upućenosti]. U posebnom popisu Miloradićevih znanstvenih knjig u Pannonhalmi imaju oko 940 naslovov s 1843 sveski, ke po Horváthu „knjižnica predstavlja po znanstvenosti kot i s knjižničkoga gledišća znamenitu vridnost“, (a ja bi rekao danas i financijsku). Miloradić nije imao čisto povjerenje u pretiske, zato je sakupljao samo originale od 16. do 20. st. O svoji knjiga govori u jednoj pjesmi: Gospodari su mi va ormari doma: Huygens, Newton, Scheffler, ča to sveti Toma. A nimamo med njimi beletristiku, trivijalnu ugarsku, nimšku, hrvatsku, rusku, latinsku, ... književnost za ke knjige, zvana hrvatskih, ne znamo kamo su došle, morebit su na nje isto licitirali.

Miloradić je svoje knjige testamentarno poklonio onda još JAZ-u (Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti) s kom je imao jako dobru vezu. Prilike nakon raspada AU-Monarhije, mirovni ugovori u Parizu već nisu dopustili da se

// NIKOLA BENCIC

Ta velika zbirka (846 knjig) je u prvom redu zasluga bivšega nadzornika Štefana Zvonarića st.

knjižni fond prenese u Zagreb, tako je Pannonhalma nastala ugnuto/skrto utočišće, kod čega je ostalo sve do danas.

Svakako moramo posebno istaknuti zbirku Hrvatske nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu, ka je studenom/novembrom 2010. ljeta izdala katalog pod naslovom „Zbirka knjiga Gradišćanskih Hrvata...“ i sadržava točan popis od 846 knjig. Ta velika zbirka je u prvom redu zasluga bivšega nadzornika Štefana Zvonarića

st. Čime je spasio jedan veliki fond naše pismenosti. Ostalo bi čekalo na popis, bibliografiju svih naših temov kot prvi korak za orijentaciju, sakupljanje, fotokopiranje ili digitaliziranje cjelokupnoga materijala. Za što je isto bilo ozbiljnoga pothvata, ki je ali na nemarnom uređivanju knjig skrahirao.

Poznate su nam neke društvene (HKD, hkdc, ...), privatne zbirke u austrijskom Gradišću, u madjarskom dijelu, istotako i u Slovačkoj. Sve one skupa bi mogle dati znatnu zbirku centralne knjižnice s gradišćanskohrvatskom tematikom. Za sve to je ali potriban prostor, personal i redovito financiranje. //

komentar JURICA ČENAR

Sastati se i pominati s Mirkom Valentićem je bilo za mene svenek tako, kot da bi svoju narodnu dušu obisio na „supercharger“, na električnu tankarnicu ka u najkraćem času puni bateriju e-autov.

Bio je pun entuzijazma i pozitivne energije, ako je išlo za Gradišćanske Hrvate. Kad su u Povijesnom muzeju Hrvatske diskutirali ideju da hrvatskoj javnosti predstavu povijest iseljenih Hrvatov je on inzistirao,

Kovao je velike plane. Ali predlagao je i male korake za jačanje samosvisti. Bio je karizmatičan. Znao je osviđočiti nas mlade, da je vridno upustiti se u velike projekte. Pri tom je pomagao, kako i kade je nek mogao. Rječnik, Symposium Croaticon, knjige, sabiranja arhivskoga materijala, utemeljenje društav prijateljev u Rijeki i Zagrebu, sklapanje kontakto. Za svim tim je stao on.

Supercharger Mirko Valentić †

da počnu kod prve i najstarije hrvatske manjine, kod Gradišćanskih Hrvatov. Sam se je zapregao. Sastavio je veliku izložbu, ka je putovala po cijeloj Hrvatskoj i došla u Željezno. Držao je u najkraćem času daleko prik 60 predavanj i sastavio katalog o izložbi. Pokrenuo i uredio je knjigu o Znameniti i zaslužni Gradišćanski Hrvati. Ležalo mu je na srcu da mi mladi budemo cijenili ono, ča su nam pretihodnici naprikladali, da budemo gizdavi na svoje i da politički nastanemo aktivni.

Politička situacija sredinom tisuć devetsto sedamdesetih ljet je za hrvatsku manjinu bila teška. Pritisak asimilacije velik. Ali u razgovori s Mirkom se je pričinjalo, da tih problemov nij. Kot supercharger je punio i jačao našu narodnu svist. Davao tanače. Nudio ideje za angažman i afirmiranje. A sam je u našoj povijesti ostavio duboke slijede. Sada, kad već nij med živimi, mu se samo pismeno još more za sve to zahvaliti: Bog plati.